

พลเมืองมีส่วนเป็นผู้กระทำ มีจิตสาธารณะ เห็นประโยชน์ส่วนรวม มีความรับผิดชอบ และพร้อมเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในทุกกระดับ

บันทึกนี้คัดลอกจากหนังสือ "การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง" โดย ทิพย์พาพร ดันติสุนทร

"ความเป็นพลเมือง" เป็นคำที่เริ่มใช้กันมากขึ้นในช่วง ๒ ทศวรรษ ของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ที่หลังจากประชาชนในสังคมรวมตัวเข้าร่วมขับเคลื่อนกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และเป็นอำนาจทางการเมืองที่เป็นอิสระจากอำนาจรัฐ จนเกิดการเมืองของพลเมืองที่มีการขยายตัวและทำงานในรูปแบบต่างๆโดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจจากรัฐ เช่น องค์กร สมาคม องค์กรพัฒนาเอกชน ที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม สาธารณสุข สื่อสาธารณะ การศึกษา เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดจากพลังทางการเมืองของประชาคมหรือภาคพลเมืองที่เห็นเด่นชัดก็คือ การต่อต้านอำนาจทหารในเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม ๒๕๓๕ และหลังจากนั้นมีการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสังคม ทั้งด้านการเมือง การศึกษา สาธารณสุข สื่อสาธารณะ และการกระจายอำนาจ กระทั่งสามารถผลักดันให้เกิดรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.๒๕๔๐ อันเป็นฉบับที่เรียกว่ารัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เพราะเป็นรัฐธรรมนูญที่เกิดจากการขับเคลื่อนของภาคพลเมือง และประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้อย่างมากที่สุด

รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้ให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามครรลองของระบอบประชาธิปไตยอย่างกว้างขวาง เช่นให้อำนาจการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของรัฐบาล โดยมีกลไกการตรวจสอบที่เป็นองค์กรอิสระหลายองค์กร ให้มีการกระจายอำนาจออกจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น ให้มีการจัดตั้งสภาพัฒนาการเมืองเพื่อพัฒนาการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เป็นต้น

ปี พ.ศ.๒๕๕๔ คำว่า "พลเมือง" เป็นคำสำคัญที่ได้รับการบันทึกไว้ในยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย "ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง"

ในสมัยรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

อันเป็นช่วงเวลาของปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองอย่างสูงในเรื่องของปัญหาประชาธิปไตยที่ได้สร้างความแตกแยกในสังคมไทยอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

นอกจากนี้ องค์กรภาครัฐก็ได้มีการทำงานด้านการสร้าง "พลเมือง" อย่างเข้มข้นหลายองค์กร อาทิเช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง สถาบันพระปกเกล้า และสภาพัฒนาการเมือง เป็นต้น รวมทั้งภาคประชาชนหรือภาคพลเมืองก็ได้มีการเคลื่อนไหวด้านการ "สร้างพลเมือง" โดยกลุ่มองค์กร สมาคม และนักวิชาการอิสระทำการศึกษาเพื่อหากรอบ "การสร้างพลเมือง" ที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทยอย่างต่อเนื่องมาาก่อนนี้หลายปีแล้วเช่นกัน โดยเฉพาะองค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิทางารเมืองของประเทศเยอรมัน เช่น สถาบันนโยบายศึกษาที่ทำงานด้านการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง

ปี พ.ศ.๒๕๕๔ จึงเป็นที่เด่นชัดว่าสังคมไทยมีความชัดเจนมากขึ้นในความต้องการที่จะสร้างคนในทิศทางที่จะให้เป็น "พลเมือง" ในแบบของประชาธิปไตย
ดังที่งานของสถาบันพระปกเกล้า กำหนดหัวข้อไว้ว่า "ความเป็นพลเมือง กับอนาคตประชาธิปไตยไทย" ซึ่งหมายความว่า
ประชาธิปไตยไทยจะเดินไปข้างหน้าได้ก็ด้วยการกำหนดของพลเมืองไทยนั่นเอง

แต่ "ความเป็นพลเมือง" สำหรับคนไทยและสังคมไทยก็ยังไม่มีการทำความเข้าใจให้ตรงกันชัดเจน
การใช้คำว่าประชาชนและพลเมืองจึงถูกใช้ควบคู่กันไปอยู่เสมอโดยมีอาจแยกแยะความหมายและความสำคัญของคำดังกล่าว

การพูดถึง "ความเป็นพลเมือง" ในทุกวันนี้ เราเพิ่งเข้าใจให้ตรงกันเสียก่อนว่า เรากำลังพูดถึง "พลเมือง"
ในความหมายของคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมภายใต้ระบอบประชาธิปไตย เพราะคำว่า "พลเมือง" มีปรากฏอยู่ในทุกระบบการปกครองของแต่ละประเทศ
แต่พลเมืองจะมีบทบาท หน้าที่ และบุคลิกภาพอย่างไรก็อยู่ที่ระบอบทางการเมืองของรัฐนั้นๆ ทั้งนี้
เพื่อการดำรงอยู่และความมั่นคงของรัฐที่จำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนและค่าจูนโดยคนในสังคมหรือประชาชนนั่นเอง ซึ่งรวมถึงวิถีชีวิต การกินเป็น-อยู่เป็น
และคิดเป็นอย่างไร ล้วนอยู่ที่การเมืองการปกครองนี้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นรัฐเผด็จการ กึ่งเผด็จการประชาธิปไตย หรือกึ่งประชาธิปไตย และประชาธิปไตย
ผู้อยู่ภายใต้ระบอบนั้นๆ ก็จะถูกออกแบบมาให้อยู่ตามครรลองของอุดมการณ์ทางการเมืองนั้นๆ จนกลายเป็นวัฒนธรรม หรือเป็นวิถีปฏิบัติ เช่น ระบอบเผด็จการ
พลเมืองก็จะเป็นผู้รับสนองนโยบายของรัฐ เคารพกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด เป็นผู้ตามที่ดี ไม่ต้องมีความคิดเห็นเป็นผลดีที่ไม่กล้าโต้แย้ง
เพราะถูกจำกัดเสรีภาพและรัฐทำให้ทุกอย่างอยู่แล้ว ดังที่เราเคยได้ยินคำว่า "เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย" ซึ่งลักษณะเช่นนี้อยู่ในชั่วตรงข้ามกับระบอบประชาธิปไตย
ซึ่งส่งเสริมเสรีภาพของประชาชน ให้อิสระการคิด การแสดงออก กระทั่งสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกำหนดทิศทางความเป็นไปของสังคมและการเมืองได้

ความเป็นพลเมืองในสังคมเผด็จการและประชาธิปไตย จึงมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

ดร.วิชัย ดันศิริ อดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
ผู้เป็นหัวหอกให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาในปี ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของความเป็นพลเมืองไว้ ๒ ลักษณะในหนังสือวัฒนธรรมพลเมือง
ความเป็นพลเมืองในความหมายเก่า หมายถึงการเป็นผู้รับ คอยแบบมีอรับทั้งผลบวกและผลลบจากนโยบายรัฐบาล การเป็นพลเมืองจึงเป็นเพียงผู้ตาม
ผู้ปฏิบัติตามคำสั่งและกฎหมายอย่างเคร่งครัด เป็นพลเมืองที่ยอมรับอำนาจทางการเมืองอย่างเป็นทางการ คือ เป็นผู้อยู่ใต้การปกครองนั่นเอง

ความเป็นพลเมืองในความหมายใหม่ คือ พลเมืองมีส่วนเป็นผู้กระทำ มีจิตสาธารณะ เห็นประโยชน์ส่วนรวม มีความรับผิดชอบ
และพร้อมเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับ อันเป็นความหมายของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย
ที่มองเห็นการเมืองเป็นเรื่องของทุกคนในสังคมที่พลเมืองต้องเข้าร่วมรับผิดชอบ ไม่ปล่อยให้เป็นเรื่องของนักการเมือง ผู้นำ หรือรัฐบาลเท่านั้น

โปรดติดตามตอนต่อไปในสมุดบันทึก "ประชาธิปไตย"

{jcomments on}